

Praten doe je met z'n tweeën

Praten doe je met z'n tweeën

*Een praktische handleiding
voor ouders van kinderen
met een vertraagde
taalontwikkeling*

Elaine Weitzman

Praten doe je met zijn tweeën. Een praktische handleiding voor ouders van kinderen met een vertraagde taalontwikkeling

Elaine Weitzman / ISBN 978 90 8850 956 8

© 2020 Uitgeverij SWP Amsterdam

Praten doe je met z'n tweeën™, tweede tot en met achtste Nederlandse druk zijn verschenen onder
ISBN 978 90 6665 970 4
© Hanen Early Language Program, 2009-2019

Praten doe je met z'n tweeën™, negende herziene Nederlandse druk
ISBN 978 9 8850 956 8
NUR 854 / THEMA MKZL / BISAC EDU029080

© Hanen Early Language Program, 2020

Oorspronkelijke Engelse uitgave: It Takes Two to Talk®, © 2017 (fifth edition).
Vertaald met toestemming van Hanen Early Language Program.

Hanen, The Hanen Program & Design, It Takes Two to Talk en Owl zijn geregistreerde merknamen en eigendom van Hanen Early Language Program, Toronto, Canada.

Praten doe je met z'n tweeën is een merknaam en eigendom van Hanen Early Language Program, Toronto, Canada.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van The Hanen Centre.

Niets uit deze uitgave mag worden vertaald in geen enkele taal zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van The Hanen Centre.

The Hanen Centre
1075 Bay Street, Suite 515
Toronto, Ontario
Canada M5S 2B1
Telephone (+1) 416 921 1073 Fax (+1) 416 921 1225
www.hanen.org

Uitgegeven voor het Nederlands taalgebied door Uitgeverij SWP.

*Aan Hanen-gecertificeerde
logopedisten/taal-spraakpathologen
overal ter wereld, die zoveel betekenen in
het leven van kinderen met een vertraagde
taalontwikkeling en hun families.*

Inhoud

Voorwoord / ix

Dankbetuigingen / x

Hoofdstuk 1: Leer meer over de communicatie van je kind / 1

Je bent al begonnen / 2

Hoe en waarom kinderen communiceren / 2

De communicatiefase van je kind / 4

Checklist: De communicatieve ontwikkelingsfase van mijn kind / 11

Checklist: Communicatie- en taaldoelen voor elke fase / 16

Hoofdstuk 2: Laat je kind leiden / 19

Kom op ooghoogte met je kind / 20

Kijken - Wachten - Luisteren om je kind de leiding te geven / 21

Kijken - Wachten - Luisteren in de verschillende fasen / 24

Waarom het niet altijd even makkelijk is om je kind de leiding te geven / 27

Creëer kansen voor je kind om de leiding te nemen / 33

Hoofdstuk 3: Volg je kind / 37

Volg je kind en laat de interactie toenemen / 38

Volg je kind in de verschillende fasen / 47

Hoofdstuk 4: Beurten wisselen om de interactie gaande te houden / 55

Beurten nemen in de verschillende fasen / 56

Jouw beurten laten aansluiten bij de beurten van je kind / 56

Geef je kind een teken om een beurt te nemen / 58

Stel vragen om het gesprek op gang te houden / 61

Vragen stellen in de verschillende fasen / 64

Hoofdstuk 5: Gebruik routines en START een interactie / 71

Wat is een routine precies? / 72

De vele routines tijdens de dag van je kind / 73

Hoe kinderen beurtwisseling leren tijdens routines / 77

Gebruik een routine en maak een goede START in een interactie / 79

Hoofdstuk 6: Taal toevoegen in de interactie / 85

- Eerst ervaren, dan begrijpen, dan woorden / 86
- Taal toevoegen de hele dag door / 87
- Taal toevoegen zodat je kind de wereld om zich heen leert begrijpen / 88
- Taal toevoegen om je kind te helpen zich uit te drukken / 90
- Taal toevoegen op twee manieren / 101
- Kinderen met meer dan één taal / 102
- Het kiezen van communicatiedoelen / 103
- Ideeën voor het kiezen van doelen / 108

Hoofdstuk 7: We gaan spelen! / 111

- De kracht van spelen / 112
- Drie soorten spel / 113
- Help Ontdekkers onderzoeken en contact maken / 114
- Werk aan communicatiedoelen tijdens het spelen met Stille Praters, Starters en Bouwers / 114
- Checklist: De spelontwikkelingsfase van mijn kind / 133

Hoofdstuk 8: Samen met een boek / 135

- Het beste van boeken / 136
- Verander het lezen van een boek in een gesprek / 137
- Maak je eigen boeken / 139
- Samen met een boek in de verschillende fasen / 140
- Leg de basis voor lezen en schrijven / 152

Hoofdstuk 9: Vooruit met muziek / 155

- De magie van muziek / 156
- Beurten wisselen met muziek / 158
- START een interactie met een muziekroutine / 159
- Benadruk taal in liedjes en versjes / 161
- Maak liedjes speciaal voor jouw kind / 163
- Muziek maken in de verschillende fasen / 164
- Checklist: Meedoen met muziek / 168
- Populaire kinderliedjes en -versjes / 170

Referenties / 173

The Hanen Centre / 175

Voorwoord

Welkom bij *Praten doe je met z'n tweeën!* Als je dit boek hebt gekozen, maak je je blijkbaar zorgen over de spraak- en taalontwikkeling van een jong kind dat een belangrijke plaats inneemt in je leven. Je vraagt je waarschijnlijk af waarom hij of zij zich in communicatief opzicht niet ontwikkelt zoals je zou verwachten, en hoe je hem of haar daarbij zou kunnen helpen. Dan heb je het goede boek te pakken!

Praten doe je met z'n tweeën is een boek voor ouders en verzorgers van jonge kinderen die extra hulp nodig hebben bij de ontwikkeling van hun spraak en taal. Het is een boek dat je strategieën en vaardigheden leert die je dagelijks kunt gebruiken in de interactie met je kind. Dit boek is geschreven door logopedisten die beseffen dat ouders, op allerlei manieren, veel meer kunnen bijdragen aan de spraak- en taalontwikkeling van hun kind dan deskundigen. Wij zijn constant aanwezig in het leven van onze jonge kinderen. Wij zijn er veel vaker dan de deskundigen. Dit boek geeft ons de vaardigheden die de deskundigen gebruiken, zodat onze kinderen kunnen profiteren van voortdurende dagelijkse hulp en dit voor een langere periode.

Lees dit boek op je gemak. Er is zoveel te leren en het kost tijd om de ideeën en strategieën te leren toepassen. Maar als je ze toepast, zal je kind daarvan profiteren. Sta open voor nieuwe manieren om met je kind om te gaan, observeer zorgvuldig de gebaren en gezichtsuitdrukkingen en volg je kind. Het is zoals bij veel dingen in het leven, hoe meer je investeert in het werken met de inhoud, des te meer zul je eruit halen en des te meer zal je kind daarvan profiteren. Het is geen moeilijk programma om te leren. Het kost alleen wat tijd en oefening.

Denk niet dat jij de enige bent met een kind met een vertraagde spraak- en taalontwikkeling. Dit boek is juist geschreven omdat er zo veel kinderen zijn die, om verschillende redenen, vertraagd zijn in hun spraak- en taalontwikkeling. Dit boek zal jou helpen, en het zal dus ook je kind helpen. Het is een ontdekkingstocht in jullie manier van communiceren. Geniet van elk klein stapje vooruit. Je kind heeft geluk dat je de moeite hebt genomen om van dit boek te leren. Je wilt je kind helpen en dit boek is er om je daarbij te ondersteunen. Veel plezier met lezen en, wat nog belangrijker is, geniet van de communicatie met je kind!

Anne Marie

Praten doe je met z'n tweeën-ouder

Dankbetuigingen

In de vroege jaren zeventig van de vorige eeuw verwierp Ayala Manolson, een pas afgestudeerde spraak-taalpatholoog, het idee om kinderen met een ontwikkelingsachterstand eenmaal per week therapie te geven. Geïnspireerd door het werk van dr. Jim McDonald besloot ze in 1975 om in plaats daarvan de ouders les te geven met behulp van het eerste Hanen Parent Program. In die vroege jaren werd het programma aangeboden via onderwijsafdelingen van schoolcommissies in Montreal en omgeving. Ayala gebruikte een erfenis om het eerste Hanen Centre te financieren, dat Ayala's meisjesnaam draagt. Het was gehuisvest in McGill University in Montreal, en verhuisde in 1980 naar Toronto.

Aan het eind van de jaren zeventig van de vorige eeuw begon Ayala, op veler verzoek, met de eerste workshops om spraak-taldeskundigen te leren hoe ze ouders bij de therapie kunnen betrekken. Haar overtuiging was het begin van een dramatische verschuiving op het gebied van vroege spraak-taalinterventie, waarbij duizenden spraak-taalpathologen overgingen van het geven van directe therapie naar het geven van indirecte therapie, door een tussenpersoon, coach en gids voor de ouders te zijn. Uit onderzoek naar de door ouders gegeven vroege taaltherapie is gebleken dat deze aanpak net zo effectief of effectiever is dan de directe spraak-taaltherapie. En wat net zo belangrijk is, is dat door ouders gegeven therapie de ouders in staat stelt zelf hun kind te helpen en de therapie te integreren in het dagelijkse leven. Wij van het Hanen Centre, en de duizenden deskundigen, ouders en verzorgers die hebben geprofiteerd van Hanen-workshops, -programma's en -hulpmiddelen zijn Ayala erg dankbaar voor haar vooruitziende blik en vastberadenheid om een betere manier te vinden om al vroeg spraak-taaltherapie aan jonge kinderen met een spraak-taalachterstand te geven.

Ik wil ook dr. Luigi Girolametto bedanken; hij werkte samen met Ayala in de beginjaren van het bestaan van het Hanen Centre en leverde een belangrijke bijdrage aan de inhoud van het programma dat is gebaseerd op de meest actuele literatuur op het gebied. Gedurende vele jaren onderzocht hij ook de doeltreffendheid van de Hanen-programma's, als promovendus aan McGill University en als hoogleraar aan de afdeling Spraakpathologie van de University of Toronto. Door zijn grondige onderzoek hebben we belangrijke aanpassingen aan het programma kunnen doen, en er daardoor voor gezorgd dat we programma's kunnen aanbieden die empirisch onderbouwd zijn met onderzoek. Nu hij op het punt staat met pensioen te gaan, aan het eind van een geweldige loopbaan, wensen we hem het allerbeste.

Ik prijs me gelukkig dat ik met een fantastische groep mensen werk die het voor het Hanen Centre mogelijk maken te blijven groeien en de invloed uit te breiden die we hebben op ouders, opvoeders en deskundigen overal ter wereld. Veel leden van het Hanenteam hebben geholpen dit programma te

realiseren. Speciale dank gaat uit naar twee goede vrienden, fantastische collega's en klinisch medici, Cindy Earle en Anne McDade, die delen van de concepttekst hebben bekritiseerd en waardevol commentaar hebben gegeven, zelfs als ze daar geen tijd voor hadden (Cindy) of maar één functionerende hand (Anne). Speciale dank gaat ook uit naar twee andere collega's, Brittany DaSilva en Tamara Stein, talentvolle, jonge spraak-taalpathologen, die me helpen het Praten doe je met z'n tweeën-programma te herzien en die geweldig werk leverden met de nieuwe tabellen voor Communicatiefasen en Communicatiedoelen in hoofdstuk 1. Ze hebben ook de drukproeven van alle hoofdstukken nagelezen. Het werken met deze twee klinisch medici heeft een sterk verbeterd product opgeleverd, en ik hoop dat gezinnen en deskundigen het erg goed kunnen gebruiken. Ook ben ik drie van onze medewerkers, Amy Witt (Verenigde Staten), Abi Bearn (Verenigd Koninkrijk), en Megan Wiigs (Toronto) erg dankbaar. Zij gaven aan het eind binnen een erg kort tijdsbestek hun oordeel over delen van de concepttekst, waardoor de uiteindelijke versie van dit boek sterk werd verbeterd. Het Hanen Centre prijst zich gelukkig dat we wereldwijd zulke fantastische mensen in ons team hebben.

Dank aan onze getalenteerde senior ontwerper, Matt Monaco, die zo goed is in wat hij doet en zich nooit opwindt, en aan Daphany Kien, onze junior ontwerper, voor het geweldige werk dat ze heeft geleverd bij het ontwerpen van het boek en het omgaan met de eindeloze herzieningen. En dank aan onze sales & marketingmanager, Ejona Balashi, die ons op het goede spoor hield en haar steun en goede humeur hielpen ons dit project voor elkaar te krijgen en ook nog op tijd. Kevin Manning, onze interim-tekstschrijver, heeft geweldig werk geleverd bij het eerste proeflezen. Veel dank aan Goldie Clark, administratief assistent, die haar arends-blik gebruikte voor een uitgebreide laatste lezing. Dank aan de rest van ons klinisch managementteam, Janice Greenberg en Lisa Drake, en aan Les Turner, controller, en Alex Iancovitz, membership & IT-manager, die allen op de een of andere belangrijke manier hebben bijgedragen aan dit project. En dank aan de rest van de Hanenstaf, die zo hard werken om het ons mogelijk te maken onze passie voor het werken met gezinnen en verzorgers te delen met zoveel duizenden mensen over de hele wereld.

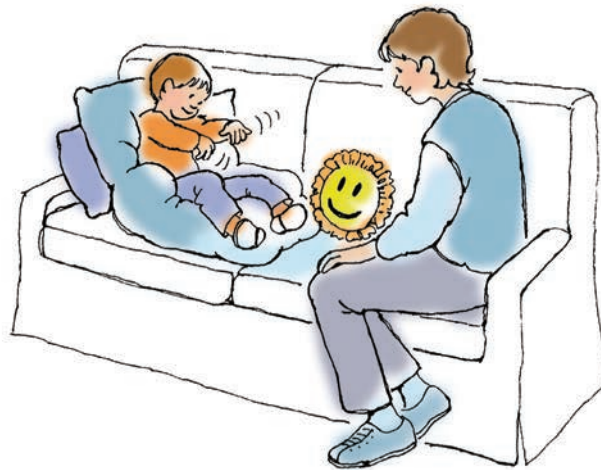
Het Hanen Centre prijst zich gelukkig met de steun en het advies van een toegewijde Raad van Bestuur. Veel dank aan Heather Elbard (voorzitter), Sian Burgess, Richard Prupas, Don Buchanan, Nicole Groves, Danielle Shields, Sue Honeyman en Tom Goldthorpe voor hun voortdurende betrokkenheid bij het Hanen Centre, wat zo belangrijk bijdraagt aan de mogelijkheid te groeien en te vernieuwen.

Ik ben Saskia Koning, onze jarenlange Hanen-instructor in Nederland, dankbaar voor het grondig controleren van de laatste proef van deze Nederlandstalige versie van het boek. Zij werd bekwaam bijgestaan door René Kwakkel, Janieke van Veen en Marianne van Wee.

Dank ook aan mijn geweldige familie. Mijn moeder, die als carrièrevrouw haar tijd ver vooruit was, heeft me altijd aangemoedigd en heeft nog steeds veel belangstelling voor wat ik doe. Ik prijs me gelukkig met twee zussen, Adele en Margie, ze zijn een bron van voortdurende steun en zorgen voor een welkome vrolijke noot.

Aan mijn kinderen, Joanne en Kevin, die opgegroeid zijn tot prachtige volwassenen; ik heb zoveel van jullie geleerd, toen jullie klein waren en ook nog nu jullie volwassen zijn. Jullie waren altijd en zijn nog steeds de zonnertjes in mijn leven. En ten slotte, aan mijn echtgenoot, Irvine, die het leven zo interessant maakt en die ervoor zorgde dat we altijd tijd maakten voor de leuke dingen in het leven, jouw liefde en idiote gevoel voor humor hebben me op de been gehouden en ik had dit nooit zonder jou kunnen doen.

Leer meer over de communicatie van je kind

Deze kinderen hebben iets belangrijks te zeggen, maar ze kunnen zich niet zo goed of niet zo makkelijk uitdrukken als andere kinderen van hun leeftijd. Misschien ben je net als de ouders van deze kinderen. Net als zij wil je het beste voor je kind. Je wilt je kind helpen communiceren. Als je de ouder of verzorger bent van een kind bij wie de spraak en taal zich niet zo ontwikkelen als verwacht, dan is *Praten doe je met z'n tweeën* iets voor jou.

Je bent al begonnen

Kinderen leren niet vanzelf praten. Ze leren het geleidelijk in de omgang met belangrijke personen in hun leven. Dat zijn vooral hun ouders. Je kind en jij communiceren al vanaf het moment van zijn geboorte. Door die communicatie hebben jullie een sterke band ontwikkeld. Om hem goed te leren praten, moet je gebruik maken van de band die jullie al hebben.

Door *Praten doe je met z'n tweeën* te lezen, leer je eenvoudige maar effectieve strategieën om je kind zo goed mogelijk te leren praten. Je zult merken dat dagelijkse situaties, zoals je kind aankleden of naar bed brengen, ideale momenten zijn om deze strategieën te gebruiken. En bovendien zul je zien dat het bewust communiceren met je kind niet moeilijk of vermoeiend zal zijn - voor jou niet en voor je kind niet. Het zal een natuurlijk onderdeel worden van de tijd die je samen met je kind doorbrengt.

Hoe en waarom kinderen communiceren

Communiceren is niet alleen maar praten. Als twee mensen elkaar iets duidelijk proberen te maken - zelfs zonder woorden - zijn ze aan het communiceren. Baby's communiceren al lang voor ze gaan praten - door te huilen, geluidjes te maken, hun lichaam te bewegen of naar iets te reiken. Als kinderen opgroeien, laten ze op andere manieren merken wat ze willen, bijvoorbeeld door gebaren, aanwijzen of praten. Leren hoe je kind communiceert, is de eerste stap om hem te helpen bij het communiceren.

HOE Tim met zijn moeder communiceert: door haar aan te kijken, te lachen en met zijn armen en benen te bewegen.

HOE Stef met zijn vader communiceert: hij kijkt hem aan, wijst en maakt een geluid.

Je bewust worden van **hoe** je kind communiceert, is belangrijk, maar je moet er ook over nadenken **waarom** hij communiceert. Zelfs voordat kinderen woorden gebruiken, communiceren ze om verschillende redenen: om je te laten weten wat ze wel of niet willen, om je aandacht te krijgen, om iets te vragen of om commentaar te geven. Als de communicatie zich ontwikkelt, kunnen ze je beter laten weten wat ze willen en wat belangrijk voor hen is.

WAAROM Anne communiceert: om haar moeder iets te vragen.

WAAROM Bas communiceert: om iets te zeggen over zijn tractor.

WAAROM Tom communiceert: om zijn vader te laten weten dat hij iets niet wil.

Gebaren en plaatjes

Als een kind begrijpt wat woorden betekenen, maar nog niet goed kan praten, kan het communiceren door gebaren te maken of naar plaatjes te wijzen. Als je in dit boek iets ziet staan dat gaat over kinderen die **woorden** gebruiken of leren dan slaat dat ook op plaatjes en foto's. Een logopedist kan samen met jou bekijken of deze aanpak iets voor jouw kind is.

Ontdekken hoe en waarom je kind communiceert, helpt je zijn uitingen te zien en te horen - zelfs als ze niet zo duidelijk zijn. De volgende lijsten beschrijven **hoe** en **waarom** kinderen communiceren. Omcirkel of onderstreep wat jouw kind doet.

HOE mijn kind communiceert:

★ Huilt of schreeuwt ★ Lacht ★ Beweegt zijn lichaam (schopt of wiegelt)
 ★ Verandert zijn gezichtsuitdrukking ★ Maakt geluidjes ★ Reikt naar iets ★ Kijkt naar me of naar wat hij wil ★ Imiteert geluiden ★ Neemt me aan de hand mee naar wat hij wil ★ Kijkt naar wat hij wil en dan naar mij
 ★ Wijst naar wat hij wil ★ Wijst om mijn aandacht ergens op te richten ★ Gebruikt gebaren, zoals gedag zwaaien ★ Gebruikt geluiden die voor een bepaald woord staan ★ Gebruikt losse woorden of gebaren ★ Combineert twee of meer woorden.

WAAROM mijn kind communiceert:

★ Omdat hij moe is of honger heeft ★ Omdat hij blij is ★ Om te reageren op iets dat hem interesseert, zoals mijn stem ★ Om iets te weigeren of tegen iets te protesteren ★ Om aandacht te krijgen ★ Om iets te willen hebben ★ Om me iets te laten zien/te geven ★ Om te begroeten of gedag te zeggen ★ Om te reageren op anderen ★ Om iets ‘interessants’ aan te geven/om iets duidelijk te maken ★ Om een vraag te stellen ★ Om iemand over iets te vertellen (commentaar).

De communicatiefase van je kind

Het vermogen van een kind om te communiceren, ontwikkelt zich geleidelijk. In *Praten doe je met z'n tweeën* verdelen we de vroege jaren van die ontwikkeling in vier fasen:

- **Ontdekkers** reageren op hoe ze zich voelen en op wat er om hen heen gebeurt, maar communiceren niet met een bepaald doel voor ogen.
- **Stille Praters** drukken zich uit zonder woorden te gebruiken.
- **Starters** gebruiken losse woorden (of gebaren of plaatjes).
- **Bouwers** combineren woordjes tot twee- of driewoordzinnen.

Kinderen met communicatieve problemen doorlopen dezelfde fasen als andere kinderen, maar langzamer (al doorlopen sommige kinderen niet alle fasen).

Als je de beschrijving van de vier fasen hieronder doorleest, bedenk dan welke fase het beste past bij hoe en waarom je kind op dit moment communiceert.

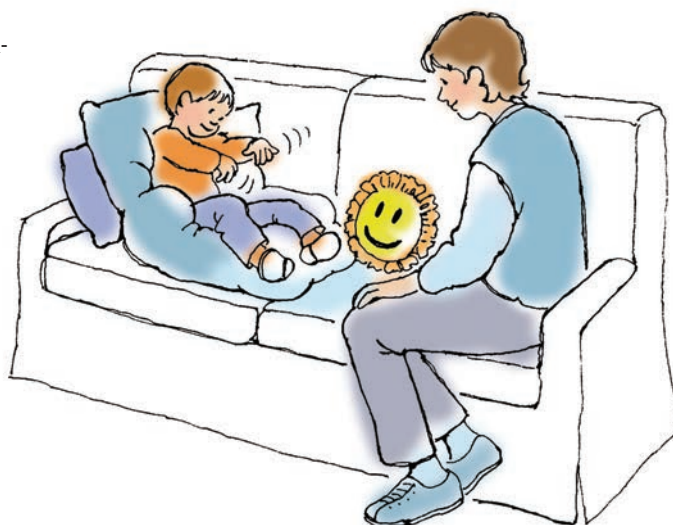
Ontdekker

Hoe de Ontdekker zich uitdrukt: De Ontdekker zit in de eerste fase van communiceren. Hij communiceert nog niet bewust (met een bepaald doel voor ogen). Hij reageert gewoon op hoe hij zich voelt en op wat er om hem heen gebeurt. In het begin is huilen de beste manier die een Ontdekker heeft om je te laten weten dat hij iets nodig heeft, zoals eten, opgepakt willen worden of willen slapen. In de loop van de tijd verandert het huilen, 'hongerghuil' klinkt anders dan 'gehuil van vermoeidheid'.

De Ontdekker communiceert ook door middel van gezichtsuitdrukkingen en lichaamsbewegingen. Hij kan zijn gezicht en/of lichaam wegdraaien als hij iets niet wil. Als het te druk om hem heen is, kan hij zijn ogen misschien dichtdoen. Al snel leert de Ontdekker te stoppen met bewegen als hij zijn aandacht wil richten op nieuwe, interessante beelden, gevoelens en geluiden, zoals het geluid van jouw stem. Hij krijgt belangstelling voor anderen en drukt dat uit door te kijken, te lachen of geluidjes te maken. Later gaat de Ontdekker zijn wereld verder onderzoeken. Hij steekt zijn hand uit naar voorwerpen of mensen of beweegt zich ernaartoe. Ouders moeten goed opletten om te achterhalen waar een Ontdekker belangstelling voor heeft.

De Ontdekker begint zijn stem op verschillende manieren te gebruiken. De eerste geluidjes klinken als 'eeee' of 'aaah'. Later veranderen die geluidjes in 'brrr' en 'kuh'. Dit wordt vocaliseren genoemd. Aan het eind van de fase verbindt de Ontdekker rijen geluiden aan elkaar zoals 'bah-bah-bah-bah-bah'. Dit wordt brabbelen genoemd.

De Ontdekker verandert ook de luidheid en toonhoogte van zijn stem. Hij zal vrolijke geluiden maken als je met hem praat of zingt. Hij imiteert ook sommige geluiden die jij maakt en doet bewegingen en jouw gezichtsuitdrukkingen na. De Ontdekker kijkt, lacht en maakt geluidjes om je aandacht te trekken en vast te houden. Je kunt zien dat hij het leuk vindt dat jullie contact hebben.

Doordat moeder ziet hoe Jordi naar het kussen kijkt, weet zij dat hij het echt leuk vindt.

Wat de Ontdekker begrijpt: de Ontdekker begrijpt nog geen woorden, maar hij wordt zich meer bewust van de wereld om zich heen. Hij begint sommige gezichten te herkennen en ook voorwerpen, stemmen en geluiden. Hij draait zijn hoofd in de richting van sommige geluiden en stemmen, vooral die van mama en papa. Hij schrikt makkelijk van plotse veranderingen, zoals harde geluiden of snelle bewegingen.

De Ontdekker lacht terug naar een gezicht dat naar hem lacht. Hij kijkt naar je gezicht als je met hem praat. In een later stadium stopt de Ontdekker met bewegen als hij je zijn naam hoort zeggen en begint ook eenvoudige gebaren te begrijpen.

Bijvoorbeeld, als je je armen uitstrekt, steekt hij zijn armen omhoog om opgepakt te worden. Al begrijpt de Ontdekker je woorden nog niet, hij reageert wel op de

klank van je stem en op bekende situaties. In de loop van de tijd weet hij wat er zal gaan gebeuren in bekende, dagelijkse situaties, zoals bij eten of in bad gaan. Bijvoorbeeld, als je hem klaar gaat maken om in bad te gaan en hij hoort het water lopen, dan kan hij met zijn benen gaan schoppen of gillen van de pret, omdat hij zich erop verheugt. Omdat hij kan anticiperen, houdt de Ontdekker ook van spelletjes als kiekeboe en kietelen.

Tim schrikt van het geluid van een boek dat op de grond valt.

Stille Prater

Als je steeds reageert op de geluiden, de gedragingen en de blikken van je Stille Prater, dan zal hij langzamerhand gaan beseffen dat wat hij doet groot effect heeft op de mensen om hem heen. Hij gaat begrijpen dat hij geluiden, blikken en gedragingen kan gebruiken om iets gedaan te krijgen. Dus hij begint bewust zijn armen uit te steken als hij opgetild wil worden en geluiden te maken als hij aandacht wil. Hij kan zelfs harder en dwingender geluid maken als je niet snel genoeg reageert. Het besef dat hij een bepaalde boodschap kan sturen om een bepaald resultaat te krijgen, heet het maken van de **communicatiekoppeling**. Als je kind de communicatiekoppeling maakt, communiceert hij rechtstreeks met jou met een speciaal doel voor ogen, daardoor wordt hij een Stille Prater.

Hoe de Stille Prater zich uitdrukt: de Stille Prater begint zich uit te drukken met een bepaald doel voor ogen. Zelfs al gebruikt hij nog geen woorden, hij communiceert met je door je aan te kijken, gebaren te maken, te wijzen en geluiden te maken. Hij communiceert om te protesteren of iets te weigeren wat hij niet wil. Hij kan je ook laten weten dat hij een voorwerp wil hebben - speelgoed bijvoorbeeld - of dat hij wil dat je iets doet, zoals hem uit zijn kinderstoel tillen.

Later wordt de Stille Prater socialer in zijn communicatie en leert hij met jou te delen wat hij belangrijk vindt. Hij communiceert om je aandacht te krijgen, hallo of tot ziens te zeggen, of om je iets te laten zien. Vaak wijst hij om je iets duidelijk te maken. Hij kan ook op vragende toon geluiden maken om je iets te vragen. Als hij steeds beter wordt in het communiceren, kan hij zelfs zijn eigen gebaren gaan verzinnen. Bijvoorbeeld, als hij met zijn hand over zijn wang strijkt, wil hij iets zeggen over zijn knuffeldoek.

De Stille Prater zal blijven doorgaan met te laten weten wat hij wil tot jij reageert op de voor hem juiste manier. Bijvoorbeeld, als hij zijn hand ophoudt en geluiden maakt om een cracker te vragen, zal hij rustig worden als je hem een cracker hebt gegeven. Hij kan ook naar je lachen om je duidelijk te maken dat hij gekregen heeft wat hij wilde. Maar als hij een cracker wil en je geeft hem zijn beker, dan zal hij je meestal wel laten weten dat dat niet is wat hij wil. Hij kan behoorlijk gefrustreerd worden en hardere geluiden gaan maken. Hij zou je hand kunnen pakken om je precies te laten zien wat hij wil. Er in slagen om te krijgen wat hij wil, is een belangrijke stap in de ontwikkeling van zijn communicatieve vaardigheden.

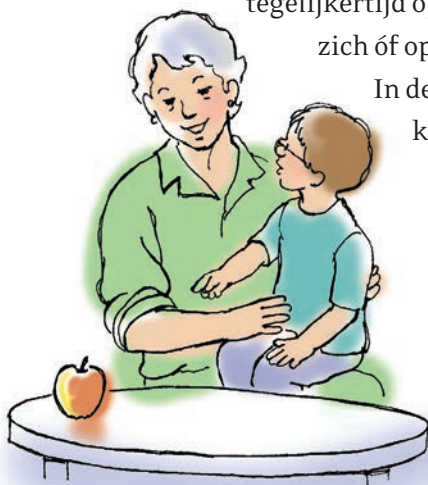
Een andere belangrijke stap in zijn ontwikkeling is als hij leert zich tegelijkertijd op een persoon en een voorwerp te richten. Voorheen kon hij zich óf op jou óf op een voorwerp richten, maar niet op allebei tegelijk.

In de Stille Praterfase kijkt en wijst hij naar een voorwerp en dan kijkt hij naar jou. Dan kijkt hij weer terug en wijst weer naar het voorwerp om er zeker van te zijn dat je begrijpt waar het om gaat. Deze nieuwe vaardigheid maakt het hem mogelijk om je dingen te laten zien en je te laten weten wat hij ervan vindt. Dit is één van de belangrijkste stappen op weg naar het gebruik van eerste woordjes of gebaren.

Robert laat zijn oma weten wat hij denkt door naar de appel te wijzen en tegelijk naar oma te kijken en dan weer naar de appel.

Miguel, een Stille Prater, gebruikt een gebaar om zijn moeder te vertellen dat hij zijn beer niet kan vinden.

De Stille Prater leert ook om *jouw* blik of aanwijzing te volgen. Als je iets aanwijst, kan hij in die richting kijken om te zien wat je hem wilt laten zien. Nu kun je allerlei interessante dingen aanwijzen - waardoor je kansen schept om taal te leren.

De Stille Prater gaat door met het gebruik van geluiden, waarbij hij jouw geluiden steeds vaker imiteert. Hij begint geluiden aan elkaar te plakken en lijkt haast te praten. Maar zijn 'praten' bestaat slechts uit klanken en nog niet uit woorden. Hij kan ook klanken maken die zijn eerste bewuste pogingen zijn om woorden te gebruiken.

Wat de Stille Prater begrijpt: als de Stille Prater allerlei dagelijkse activiteiten meemaakt, zoals aankleden of naar bed gaan, hoort hij je bepaalde woorden steeds weer opnieuw zeggen. In de loop van de tijd zal hij gaan begrijpen wat ze betekenen. Hij laat je dan weten dat hij ze begrijpt door te kijken, te wijzen, te laten zien of door te doen wat je zegt. Dit is een belangrijk onderdeel van de taalverwerving, want je kind moet eerst een woord begrijpen voordat hij het zelf kan gebruiken.

Door omhoog te kijken laat Tom zijn moeder weten dat hij het woord lamp begrijpt.

Starter

Hoe de Starter zich uitdrukt: het is heel bijzonder als je kind zijn eerste woordje zegt. Het is een moment waar ouders op wachten, vooral als de taalverwerving van hun kind langzaam verloopt. De Starter imiteert woorden die hij jou hoort zeggen of hij begint zelf woorden te gebruiken. Hij begint met één woord per keer te zeggen. (Kinderen die communiceren door per keer één gebaar te gebruiken of één plaatje aan te wijzen als onderdeel van een alternatief communicatiesysteem, zijn ook Starters.) Die eerste woorden zijn vaak woorden voor mensen, voorwerpen en acties die bekend of belangrijk zijn in de wereld van je kind, zoals *mama*, *papa*, *sap*, *hond* of *uit*. Samen met die woorden blijft hij gebaren, geluiden en gezichtsuitdrukkingen gebruiken. Een Starter gebruikt vaak één woord voor verschillende dingen. *Sap* kan slaan op alles wat hij kan drinken. *Hond* kan slaan op alle dieren met een staart en vier poten.